

Peeter Ernits, Alo Lõhmus

RAHVAKOGU TULEB KOKKU: 6. aprillil peetaval arutelupäeval vaevad rohkem kui pool tuhat rahvaesindajat 19 tähtsamat tõstatatud teemat. Millises meeleolus tullakse arutelupäevale?

Kuna Rahvakogule tehtud äärmuslikumad ettepanekud jäävad arutluspäeval kõrvale, võib see tekitada mulje, et kõneldakse pigem väikestest ja vähetähtsatest asjadest.

Mõni asi liigub hämmastava kii-rusega.

Pärast seda, kui 17 ühiskon-nategelast eelmise aasta no-vembris tulid välja "Harta 12ga", kus väideti, et demokraatia la-guneb meie endi silme all ning enam ei toimi side võimu ja ava-likkuse vahel, hakkasid sündmu-sed imekiiresti arenema.

President kutsus vabakondade ja erakondade esindajad ning muud poliitikatundjad 21. no-vembril oma jääkeldrisse.

Seejärel loodud Rahvakogu hakkas veebis (www.rahvakogu.ee) kibekähku ettepanekuid ko-guma, kuidas Eesti stagnatsioonimülkast välja tirida.

Laupäeval kogunevad pool tuhat juhuslikult valitud kõikjalt Eestist pärit immest pealinna lau-luväljaku ruumidesse, et tuhan-ded väljapakutud ideed vormi-da paarikümneks lahenduseks, mille president juba teisipäeval saaks Riigikokku kanda.

Töö hakkab käima Ameerika professori James Fishkini mee-todi järgi, mida on varem pruu-gitud Kreekas, Hiinas ja Islandil. "Eestis sellist arutelupäeva va-rem tehtud ei ole," tunnistab asja üks eestvedajaid Urmo Kübar.

Mapp, pult ja toidukarp

Tallinna saabuvad 550 inimest pannakse istuma kümnestesse laudadesse, seda tähestiku järjekorras. Kui inimese nimi on Aab, pannakse ta istuma esimese lauda. Tähestikus järgmine is-tub lauda number kaks, kolmas lauda number kolm jne.

"Inimene, kes on tähestikus number 56, on jälle laudkonnas number üks," seletab Kübar.

Laudadel on küpsised, kohv, tee ja vesi. Igaüks saab mapi pa-beritega, puldi ja toidukarbi.

Toidukarbis on tubli võileib, salat, sai, pirukas, šokolaad ja banaan.

Pult on selleks, et inime-ne saaks talle meelepärase idee poolt hääletada.

Mapis on viis suurt teemat, igaühe all neli küsimust, mida arutama hakatakse, kõik veebis tehtud ettepanekud ja eksperti-de mõjuhindangud.

Kübar toob näiteks erakonda-de rahastamise. "Ettepanek on riigieelarvelise toetuse sidumine valimistel saadud häälte arvuga. Lühidalt on ära seletatud, kuidas asi toimub praegu, siis on pakutud muutmise variandid. Aga alati on üks variant see, et praegune süsteem on hea."

Kõneldakse viiel suurel teemal. Iga teema jaoks on 50 minutit, siis toimub hääletus ja algab järgmise ploki arutelu. See-järel jälle 50 minutit aruteluks ja uus hääletus. Arutelu kestab kella Ust 18ni. Esmaspäeval antakse tulemused president Toomas Hendrik Ilvesele, kes teisipäeval läheb nendega Riigikokku.

Urmo Kübara väitel on inimesed saanud aru, et arutelupäev on Rahvakogu töös kõige tähtsam, finaal, kus valitakse välja parimatest parimad. "Tegelikult on see üks kolmest võrdsest osast," hindab ta.

Esimene osa oli rahva seast tulnud ettepanekute kokkuvõtmine, teine ekspertide mõjuanalüüs — see näitab, mis ühe või teise muutusega võiks kaasne da. Alles kolmas on arutelupäeva kokkuvõte.

Ühesõnaga, laupäeva õhtuks on olemas aktivistide arvamus, ekspertide arvamus ja avalik arvamus. Kusjuures ei saa öelda, milline neist on olulisim.

Kas midagi ka muutub?

Kübara hinnangul toob Rahvakogu töö kindlasti kaasa mitmeid seadusemuudatusi. Küll ei saa eeldada, et juba lähikuudel.

Seadustest tähtsam võiks olla aga eesmärk, et aasta-kahe pärast saaks öelda: võimu ja koda-nike suhtlemine on läinud normaalsemaks.

"Jätkeldris ei seatud Rahvakogule ülesandeks muuta seadusi või tagada nende muutmine Riigikogus," tuletab meelde Rahvakogu tööd koordineeriv presidendi endine nõunik Olari Koppel.

Ka ei saa Rahvakogu edu või ebaedu hinnata selle järgi, kas ja kui palju ettepanekuist seadusena jõustatakse. "Rahvakogu kohuseks oli ühisloomena välja selgitada Eesti ühiskonna eelistused konkreetsetes küsimustes, varustada need ekspertide mõjuhinnanguga ning esitada Riigikogule menetlemiseks," lausub Koppel.

Põhjalik eeltöö peaks siinjuu-res välistama olukorra, kus Riigi-kogu saaks mis tahes ettepane-ku vormilistel põhjustel kõrva-le heita.

Küll on Rahvakogul parla-mendi või selle enamuse poliiti-lise tahte mõjutamiseks edaspi-di vaid kaudsed võimalused. Sa-mas võivad muudatuste eestkõ-nelejad osades küsimustes viida-ta Rahvakogule ning selle käigus saadud nn mandaadile.

Mitte ainult auru pärast

Tulemuse suhtes on lootusrikas ka sotsioloog Juhan Kivirähk, "Harta 12" üks koostajaid. See pole pelgalt auru välja laskmine, vaid tähtis samm arutleva demo-kraatia juurutamisel Eesti ühis-konnas.

Kuna avaliku arutelu käigus ei leia äärmuslikumad ettepanekud enamasti toetust, võib tunduda, et kokku lepitakse vaid väga eba-olulises.

"Inimesel, kes teeb ettepane-ku Riigikogu laiali saata ja asen-dada see Rahvakoguga, võib olla pettekujutus, et just see ette-panek suudaks lahendada kõik Eesti poliitika kitsaskohad ning et seda toetab enamik kodani-kest," hindab Kivirähk. "Laiema ühiskondliku arutelu käigus sel-gub aga, et see sugugi nii ei ole."

Eesti üks juhtivaid sotsiolooge Andrus Saar sama optimistlik ei ole. Ka pole Rahvakogu pu-hul tegu esindusliku väljavõtuga elanikkonnast, Tallinna tulekust keeldujate osakaal oli väga suur.

"Ka on Rahvakogule pandud mittevastavaid ülesandeid," tun-nistab Saar. "Nõudepesijat ei saa panna nõudepesumasina konst-rueerijaks. Teda saab kasutada projekteeritava masina ülesan-nete sõnastamisel. Masina val-mides aga kaob vajadus ka pesi-ja järele."

Professor Ülo Vooglaid tunnistab, et mida kauem üritab riigi juhtkond lihtsalt aseainet pak-kuda, seda rängemaks kukku-mine kujuneb. Tasapisi hakkab ju üha rohkem inimesi taipama, et petuühiskonda ei saa ega või täiustada. "Selle asemel et avas-tada, sõnastada ja avalikustada usalduskriisi põhjused, otsusta-ti pakkuda veel üht "ettepaneku-te esitamise võimalust", hindab Vooglaid.

EESTI EEST MÕTLEJAD – KES ESINDAVAD RAHVAST ARUTELUPÄEVAL?

MARJU REBANE

- Sünniaasta: 1943
- Haridus: Tartu Riiklik Ülikool
- Tegevusala: farmaatsia
- Elukoht: Haapsalus alates 1981. aastast
- Ühiskondlik tegevus: kuulumine erialastesse seltsidesse

Kindlasti seisan Rahvakogus oma elukutsega seonduva eest: olen apteeker, tervishoiu küsi-mused puudutavad mind kõige rohkem. Ravimite piirhinnad näiteks. Samuti olen vastu ravi-mite müümisele poodides.

Ka tundub mulle, et amet-nikud on Eestis saanud liiga suure otsustusõiguse. Tihti on nii, et kui inimene kuhugi ametkonda pöördub, siis öel-dakse talle: jah, me saame aru, teil on õigus, aga ma ei saa teid aidata, sest seadus ei luba. Meil apteegis käivad ju väetid ja vi-letsad ning ma näen ja kuulen nende olukorra kohta.

Meil vohab bürokraatia. Sellega peab hakkama tasapisi tegelema, et ametnik oleks ennekõike inimene ja alles siis ametnik. Teine viga on see, et inimesed ei teagi, mida nad ametnikelt võivad nõuda, tahta ja paluda. Inimesed ei tea oma õigusi.

Kuid küsimustest, mida arutelupäeval läbi võtma hakatak-se, mul veel täpset ülevaadet ei ole.

SVETLANA RJABOVA

- Sünniaasta: 1966

□ Haridus: Narva kutseõppekeskus

□ Tegevusala: raamatupidaja Elukoht: kogu elu elanud Narvas

□ Ühiskondlik tegevus: ei kuulu ühtegi erakonda, poliitika ei istu talle üldse

Tahan väga istungile minna, kuid pole veel saanud ühtegi juhendit ega programmi.

Suur mure on ka, kuidas pühapäeval Narvast õigeks ajaks Tallinna jõuda. Korraldajad olid lubanud organiseerida mingi sõiduriista, kuid see pole väga kindel. Liinibuss väljub Narvast aga väga vara hommikul.

"Nii suur patrioot ma ka ei ole, pealegi ei tunne ma Tallinna häs-ti. Käisin bussiga viimati Tallinnas koolitüdrukuna," ütleb Svetlana.

Suurimateks Eesti valupunktideks pean ma töötust, ter-vishoiusüsteemi viletsust, liiga väikesi lastetoetusi, linna- aga ka riigijuhtide ebaausust ja kor-ruptsiooni, venelaste ja eestlaste vastandamist. Seda poliitikat ae-takse minu meelest riigi tasandil, mitte kohapeal.

Rahvast ei saa aga igas asjas riigi valitsemisse kaasata. Tavali-ne inimene lihtsalt ei jaga kõike, veel vähem oskab ta nõu anda. Väga olulistes asjades, millest hakkab sõltuma inimeste heaolu, võiks rahva arvamust küsida. Näiteks referendumi abil.

MART PUNG

□ Sünniaasta: 1950

□ Haridus: Tallinna kaubandustehnikum

□ Tegevusala: olnud restoranijuht

□ Elukoht: põline narvakas

□ Ühiskondlik tegevus: Narva Eesti Seltsi juhatuse liige

Et mis on minu missioon Rahva-kogus? Niipalju kui ma aru sain, pannakse missioon paberil lauale, seda peab lugema, arutama ja seejärel oma vastuse ütlema.

Minu mureks on eestlaste olukord Narvas ja Ida-Virumaal. Oleme siin Narvas esimesed ja viimased eestlased. Meie hoiame seda viimast piiri. Kui homme väravad lahti teeme, ongi kogu Rahvakogu läbi...

Praegu on Rahvakogu teema-deks rohkem valimised ja rahas-tamine, aga loodan, et kunagi jõutakse ka regionaalpoliitikani. Sest teha on selles vallas vaja palju. Palju!

Rahvakogu võiks edasi kesta, ainult et see peaks olema nii, et täna on ühed liikmed, homme teised jne. Siis esindaks see rahva arvamust. Ka Riigikogusse võiks inimene kuuluda vaid neli aastat, no äärmisel juhul ka kaks korda, aga mitte nii, et istuvad juba viiendat koosseisu.

Ja ka president võiks näidata nelja aastaga, kui tark mees ta on. Miks ta peab kaheksa aastat mängima?

OLEV KENK

- Sünniaasta: 1963
- Haridus: Tallinna 2. tehnikakool
- Tegevusala: ajakirjandus
- Elukoht: Türi, juba üle 30 aasta
- Ühiskondlik tegevus: osalemine laulukooris

Kui selline ettepanek tehti, siis ei olnud mul ühtegi põhjust ära öelda. Juhtusin kodus olema, uksekell heli-ses. Muu hulgas rääkis tulija sellestki, kui raske oli leida inimesi, kes oluks nõus Tallinnasse sõitma ja oma arva-must avaldama.

Olen seda meelt, et parteide ra-hastamine vajab korrastamist. Ja see, kuidas inimesed valituks osutuvad. Riigikokku ei peaks pääsema ainult need, kellel on teeneid erakonna ees, kes on kilekotiga raha viinud või noortekogus tegutsenud. Määravaks peaksid saama hääled, mida kandi-daat isiklikult rahva seast kogub.

Mul pole aga erilist usku, et Rahvakogu suudab midagi märki-misväärset ära teha. Ja et keegi tema arvamusega ka arvestab.

Teen kaasaja loodan parimat, aga tundes ja teades mõningaid poliitikuid, nähes, kuidas nad võimul oldud aastate jooksul inimestena muutunud on, kaotanud isikliku mõt-lemisvõime... Ma ei arva, et iga väike grupp inimesi peaks saama seadus-andlust mõjutada, aga kui rahulole-matus on suur ja valitsejad vaatavad seda külma kõhuga, see pole ka päris normaalne.

ERNST JÜRS

- Sünniaasta: 1930
- Haridus: Tallinna Polütehniline Instituut
- Tegevusala: põlevkivikeemia
- Elukoht: alates kõrgkooli lõpetamisest Kiviõli
- Ühiskondlik tegevus: kuulunud EKPsse ja Rohelisse Erakonda

Rahvakogus pidid arutlusele tule-ma rahva ettepanekud valitsuse töö parandamiseks, aga ma ei ole neid veel siiani näinud.

Kriitikat on mul palju. Täna-päeva elu on kuidagi käest ära läinud. Praegune poliitika viib selleni, et Eesti riik kaob üldse maakaardilt. Asi on tõsine.

Tööandjad said valitsuse käest seaduse, mis võimaldab töötaja-tele vähem palka maksta ja neid kergemini vallandada. Töötute arv on kõrge, samal ajal ettevõt-jate sissetulekud on suured. Isegi peaminister imestab!

Asi on selles, et raha on Eestis nende käes, kes omal ajal võilei-vahinna eest erastasid, kaablit varastasid ja metsa müüsid. Valitsus on nende lõa otsas, ei võta investeringutelt tulu-maksu. Meil öeldakse, et riik on liiga väike. Riik ei ole väike midagi, aga majanduslik ebavõrdsus on nii suur, et võib hakata ohusta-ma Eesti riigi püsimist. Vahel ma mõtlen juba, et Eestile tuleks luua varivalitsus, siis saaks asjad paika.

ANGELA JÄRVIS

□ Sünniaasta: 1971

□ Haridus: Lääne-Viru Rakenduskõrgkool

□ Tegevusala: infokeskuse juhtivspetsialist

□ Elukoht: üle 20 aasta Rägavere vallas

□ Ühiskondlik tegevus: Sotsiaaldemokraatlik Erakond, MTÜ Külaselts Kai juhatus

Üks suuremaid valupunkte on praegu meie elu sotsiaalne pool.

Inimesed on lihtsalt nii-võrd vaesed ja kehvasti varustatud kõige eluks vajalikuga. Sellega tuleks kõvasti rohkem tegelda.

Need paistavad võib-olla väikesed asjad ja mured üldpildis, kuid igast väikesest probleemist võib kasvada suur.

Kui kõik n-õ väikesed asjad on korras, siis on ka Eesti elu paremas korras kui praegu. Nii et peame kõigepealt väikesed asjad korda tegema.

Rahvas saaks osaleda riigi valitsemises läbi Rahvakogu ja sellistel ümarlaudadel, nagu praegu korraldatakse. Ainult et me pole hetkel veel kindlad, kui palju Riigikogu kuulab Rahvakogu.

Kui meie ümarlauast mida-gi välja tuleb, siis on see väga hea väljund. See võib viia ka mõne uue seaduseelnõuni, mis aitaks olukorda siin Eestimaal muuta.

KAIRIT KAUR

□ Sünniaasta: 1978

□ Haridus: Tartu Ülikool

□ Tegevusala: Tartu Ülikooli doktorant

□ Elukoht: Tartu, pärit Viljandi lähistelt

□ Ühiskondlik tegevus: üliõpilasselts Veljesto

Suur osa Eesti elust ei vaja ümbertegemist.

Riigikokku tuleks saata vaid need ettepanekud, mis puudutavad praeguseid valu-punkte.

Kuidas vältida seda, et tekiks n-õ riik riigis. Samuti sundparteistamise teema, mis on olnud väga hull areng. Või see, kuidas ürita-takse panna päitseid pähe prokuratuurile.

Rahvakogu ettepanekutesse on sokutatud sisse ka imelikke asju, näiteks presidendi otsevalimised. Minu jaoks on oluline, et jätkuks korralik parlamen-taarne süsteem.

Ma arvan, et Rahvakogu pidevalt üleval hoida oleks keeruline, luua tuleks mingi mehhanism, mille abil saaks Riigikoguga otsesemalt suhelda.

Inimesed võiksid olemasolevaid võimalusi julgelt kasutada. Mina ise olen oma saadikule ka kirjutanud.

MADIS KAASIK

- Sünniaasta: 1937
 - Haridus: Tartu Riiklik Ülikool
 - Tegevusala: geograafiaõpetaja, keskkonnakaitsja
 - Elukoht: juba 30 aastat Randveres
 - Ühiskondlik tegevus: Keskerakond, aiandusühistu, Viimsi pensionäride ühendus, Randvere päevakeskus, Randvere pasuna-koori juhatus
- Valupunkte on Eestis väga palju! Tohtu vaesus, mitu-kümmend tuhat alatoitluse all kannatavat last! Anekdootlik on selle taustal 19eurone lastetoetus, mida ei tahetagi muuta. Põhiseadus vajaks kiiresti ümbertegemist, rahvale peaks andma õiguse seadusi algatada. Ja see, kuhu me kuulume või ei kuulu, peab olema rahva otsustada. Räägitakse juba, et riigieelarvegi tuleb Brüsseliga kooskõlastada. Sama oli plaani-komitee ajal, ainult et Moskvas. Mis puutub sellesse, kas Riigikogu ettepanekuid ka kuulda võtab, siis olen pessimistlik. Rahvakogu-laadseks asjaks peaks olema püstitatud konkreetne lähteülesanne, millel on kindlad eesmärgid. Praegu ma ei leia selliseid eesmärke. Niisama arutada on ju mõtetu. Oma seisukohad ma ütlen aga välja, kui lastakse ütelda.

MILLEST KOOS MÕELDAKSE

19 tähtsat teemat

RAHVA AUS KAASATUS POLIITIKA KUJUNDAMISES VALIMISTE VAHEL

- Poliitika kujundamise avatus.
- Rahvakogu jätkamine ühisloomeplatvormina.
- Rahvaalgatuse võimaldamine.
- Rahvahääletuste lihtsam kasutamine.

ERAKONDADE RAHASTAMISE AUSUS JA KONTROLLITUS

- ☐ Erakondade riigieelarvelise toetuse sidumine valimistel saadud häälte arvuga.
- ☐ Erakonnale annetamine.
- ☐ Karistused ebaseaduslike annetuste tegemise ja vastuvõtmise eest.
- ☐ Erakondade rahastamise kontrollorgani volituste suurendamine.

ÜHISKONDLIKU RUUMI POLITISEERITUSE VÄHENDAMINE

- ☐ Riigikogu liikmete kuulumine riigi osalusega äriühingute nõukogudesse.
- ☐ Avalike konkursside korraldamine kõigile avaliku võimu ametikohtadele.
- ☐ Seadusega riigi ja omavalitsuse esindamise tingimuste kehtestamine ehk nõukogu liikme roll ja vastutus.

AUS JA ELAV KONKURENTS ERAKONNAMAASTIKUL

- ☐ Erakonna asutamiseks nõutava liikmete arvu vähendamine.
- ☐ Poliitilise reklaami mahu piiramine.
- ☐ Kautsjoninõude vähendamine kandideerimisel.
- ☐ Valimiskünnise langetamine.

VALIJA HÄÄLE KAALUKUSE SUURENDAMINE

- ☐ Kompensatsioonimandaatide jaotamine.
- ☐ Üksikkandidaatide Riigikokku saamise lihtsustamine.
- ☐ Valituks osutumise korral esinduskogus tööle asumise kohustus.
- ☐ Presidendi otsevalimine.

Allikas: Urmo Kübar

KOMMENTAARID

JUHAN KIVIRÄHK, sotsioloog:

Ma loodan, et need, kes loodavad, et Rah-vakogu oli hea vahend kodanikuühiskonna õhust tühjaks laskmiseks, eksivad. Kui kõik jätkub vanaviisi, ei jää tulemata uued hartad ja meeleavaldused.

Rahvakogu on katse Eestis juurutada arutlevat demokraatiat. See on hariv algatus, sest selgub, et ühtset ja ainuõiget "rahva tegelikku arvamust" olemas ei olegi. On palju erinevaid, tihti ka vastakaid arvamusi.

Rahvakogu peaks edasi tegutsema kas või selleks, et jälgida ettepanekute käekäiku parlamendis, vajadusel neid rahvaesin-dajatele meelde tuletada.

Seni on ju puudunud valijate nõudlik järelevalve ja kontroll valitute tegevuse üle. Nüüd on kodanikuühiskond arenenud selliselt, et see saab võimalikuks.

ANDRUS SAAR, sotsioloog:

Me ei küsi rahva arvamust selle kohta, milli-seid ettevaatusabinõusid peab arst järgima, et kirurgiline operatsioon õnnestuks. Rahvas esitab aga õigustatud ootuse, et iga elanik saaks parima võimaliku arstiabi osaliseks.

Praegustes tingimustes on Rahvakogule pandud aga mitte-vastavad ülesanded: nõutakse kirurgi rolli täitmist, selle asemel et pühenduda järelevaataja ülesannetele.

Kas riigikogulased hakkavad toetama ideed, mis nende jalge-alust, heaolu, tulevikku uuristaks? Ainult siis, kui nende paluke ei sõltu ainuüksi töökohast Riigikogus.

Vaevalt et nad sooviksid kaduva nõudepesija saatust.